

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Herodotus over tirannen, plutocraten en demagogen

Leestips rondom het examenpensum Herodotus 2019

de Bakker, M.

Publication date

2018

Document Version

Final published version

Published in

Lampas

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

de Bakker, M. (2018). Herodotus over tirannen, plutocraten en demagogen: Leestips rondom het examenpensum Herodotus 2019. *Lampas*, 51(3), 275-284.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

51e jaargang nummer 3

september 2018

LAMPAS

tijdschrift voor classici

LAMPAS

Tijdschrift voor classici
Jaargang 51 nummer 3, juni 2018

Redactie

dr. Rutger Allan (Grieks, Vrije Universiteit Amsterdam), dr. Bert van den Berg (Antieke Filosofie, Universiteit Leiden), Elianne Bruin BA (redactiesecretaris; Universiteit van Amsterdam), dr. Jaap-Jan Flinterman (Oude Geschiedenis, Vrije Universiteit Amsterdam), dr. Mark Heerink (Latijn, Universiteit van Amsterdam en Vrije Universiteit Amsterdam), dr. Hugo Koning (Klassieke Talen, Stanislascollege Delft), drs. Suzanne Luger (Klassieke Talen, St. Ignatius-gymnasium Amsterdam, ILO/POWL, Universiteit van Amsterdam), dr. Stephan Mols (Klassieke Archeologie, Radboud Universiteit Nijmegen), drs. Kokkie van Oeveren (Klassieke Talen, St. Ignatius-gymnasium Amsterdam, Vrije Universiteit Amsterdam, VCN), dr. Remco Regtuit (Grieks, Rijksuniversiteit Groningen), dr. Sofie Remijsen (Oude Geschiedenis, Universiteit van Amsterdam), dr. Rodie Risselada (voorzitter; Latijn, Universiteit van Amsterdam).

Redactieadres

Redactiesecretariaat *Lampas* / Elianne Bruin
Universiteit van Amsterdam – Opleiding GLTC
Turfdraagsterpad 9, 1012 XT Amsterdam
e-mail: lampas@verloren.nl

websiteadres: lampas.verloren.nl

Lampas is, met uitzondering van de recentste twee jaargangen, online beschikbaar via www.lampasonline.nl.

Voor reacties op of ideeën over de inhoud van *Lampas*: lampas@verloren.nl

Uitgever, administratie en abonnementen

Uitgeverij Verloren BV
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum
telefoon 035-6859856
e-mail: bestel@verloren.nl
websiteadres: www.verloren.nl

Lampas verschijnt vier keer per jaar.

Prijzen voor 2018: Jaarabonnement € 42,-; Studentenabonnement € 25,- (stuur a.u.b. een kopie van de collegekaart naar de uitgever); Abonnement voor instellingen en bibliotheken € 56,-; Losse nummers € 15,-

Betaling gaarne binnen 30 dagen na toezending van een rekening door de uitgever. Abonnementen worden aangegaan voor een jaargang en automatisch verlengd, tenzij bij opgave uitdrukkelijk anders wordt aangegeven. Opzegging dient te geschieden bij de uitgever vóór ingang van de nieuwe jaargang, dus vóór 1 januari van het nieuwe jaar.

ISSN 0165-8204

Signalementen

Herodotus over tirannen, plutocraten en demagogen*

Leestips rondom het examenpensum Herodotus 2019

MATHIEU DE BAKKER

Summary: This brief contribution contains an overview of recent translations and (introductory) literature that can be useful in studying the Herodotus passages that have been selected for the high school exam ancient Greek in 2019. These revolve around the theme of tyranny (e.g. Polycrates, Periander, Gelon of Syracuse), but also include Herodotus' story about the emergence of the Athenian democracy as a major power within the ancient world.

Docenten met een examenklas Grieks wacht dit schooljaar een prozapensum waarin de politieke geschiedenis van een aantal stadstaten in de late zesde en vroege vijfde eeuw voor onze jaartelling centraal staat. Gekozen is voor een selectie van passages uit Herodotus' *Historiën* rondom het thema tirannie. Naast een keur aan machthebbers komt ook de Atheense democratie aan bod, de staatsvorm die als ideologische tegenpool van alleenheerschappij wordt beschouwd. Daarmee krijgt het pensum een actueel tintje. Ook bevat het opmerkelijke voorbeelden van Herodotus' politieke inzicht, dat wel eens over het hoofd wordt gezien te midden van zijn spectaculaire etnografische beschrijvingen en smakelijke verhalen over intriges aan oosterse vorstenhoven. In onderstaand signalement geef ik eerst enkele tips aangaande vertalingen en inleidende literatuur. Vervolgens noem ik enige literatuur over de minder bekende passages in dit pensum, over Herodotus' beschrijving van de Atheense democratie, en tot slot over enkele canonieke passages die in 2019 terugkeren op het menu.

1 Vertalingen en algemene inleidingen

Wie weinig bekend is met Herodotus zal zich enig leeswerk moeten getroosten. Maar dit is geen ondankbare taak. Zijn werk is meermaals vertaald in het Nederlands. De sobere, accurate vertaling van Damsté (1968) geldt nog steeds als standaard. Van recenter datum zijn de lichtvoetige en fraai verzorgde vertaling van Van Dolen (1995) en een bundel met vijftig verhalen vertaald door

* Ik dank de anonieme reviewers van een eerdere versie van dit signalement voor hun waardevolle inhoudelijke suggesties en nuttige aanvullingen op de literatuur.

Koolschijn (2016).¹ Een nieuwe vertaling van de hand van Kassies is aanstaande. De Engelse standaardvertaling is van Waterfield (1998), en verder kunnen we terecht bij de vertaling van Purvis in Strasslers *Landmark Herodotus* (2007), een handig boek met veel kaarten, annotaties en appendices waarmee je je snel kunt inlezen op een specifiek onderwerp. Een populariserende vertaling van de *Historiën* verscheen onlangs van de hand van Tom Holland (2013) in de *Penguin Classics* serie. Buitengewoon inspirerend is de lezing op YouTube waarin Holland op humoristische wijze uiteenzet waarom Herodotus zo'n fascinerende schrijver is.² Wie in het populariserende genre wil blijven, kan voor verder introducerend materiaal terecht bij Hamels introductie getiteld *Reading Herodotus. A guided tour through the wild boars, dancing suitors, and crazy tyrants of the history*, waarin diverse passages uit het pensum aan bod komen. Zakelijker en nuttiger is het werkje van Roberts (2011) in de *Very Short Introductions* serie van Oxford University Press. Ook de introductie van Gould (1989) is nog altijd van grote waarde.³

Wie zich verder wil inlezen, profiteert van de hoogconjunctuur in het Herodotusonderzoek die al enkele decennia aanhoudt. De belangrijkste artikelen uit deze periode zijn inmiddels verzameld door Munson in twee Oxford compendia (2013a, 2013b). Eerder al publiceerden de uitgeverijen Brill (Bakker, De Jong en Van Wees (eds), 2002) en Cambridge University Press (Dewald en Marincola (eds), 2006) bundels met een keur aan artikelen over uiteenlopende historische en literaire onderwerpen. Een opvallende trend in de meest recente vakliteratuur betreft de herziening van de relatie tussen Herodotus en Thucydides. Eeuwenlang werd de laatste beschouwd als de meer geslaagde opvolger van de eerste, maar momenteel gaan er stemmen op om hen als generatiegenoten te zien die elk op hun eigen manier het verleden beschrijven in het licht van contemporaine gebeurtenissen in de late vijfde eeuw.⁴ Dit levert een evenwichtiger evaluatie op van Herodotus' politieke inzichten zonder negatieve vergelijking met de vermeende genialiteit van Thucydides.

Ook op talig gebied valt er met Herodotus veel te beleven. In *Lampas* vinden we met enige regelmaat toegankelijke artikelen over Herodotus' taal waarmee ook geïnteresseerde leerlingen uit de voeten kunnen. Ik vermeld hier de beschouwingen van Slings (2002) en Allan (2006) over sporen van mondelinge taalgebruik in Herodotus' zinsbouw. In een eerder nummer zet Rijks-

1 De vertalingen van Damsté en Van Dolen zijn meermaals herdrukt. Koolschijns vertaling betreft een uitbreiding van eerdere selecties (1998; 1987).

2 www.youtube.com/watch?v=AHTokb35nGM (laatst geraadpleegd op 26 april 2018). Voor een bespreking van andere websites met interessant materiaal over Herodotus, zie Koning (2010).

3 Wie zich wil verdiepen in de Griekse (en Latijnse) historiografie in het algemeen kan terecht bij de toegankelijke overzichtswerken van Marincola (1997; 2001) en de door hem samengestelde *Companion to Greek and Roman Historiography* (2007).

4 Zie de bundels van Foster en Lateiner (2012) en van Geus, Irwin en Poiss (2013). Een inleidend werk waarin beide historici naast elkaar worden geplaatst verscheen onlangs van de hand van Will (2015), die daarin ook aandacht besteedt aan de receptie van de geschiedschrijvers.

baron zijn theorie uiteen over de rol van verteltijden bij het structureren van de tekst van de *Historiën* (1986).⁵ Voor de eigenschappen van het Ionische dialect kun je terecht bij de nieuwe *Cambridge Grammar of Classical Greek* (Van Emde Boas *et al.* 2019, hoofdstuk 25).

2 Een pensum op Griekse bodem

Met de algemenere literatuur in het achterhoofd richten we nu de aandacht op het Herodotuspensum van 2019, dat zich grotendeels op Griekse bodem afspeelt. Daarmee wordt de trend doorbroken van de vorige twee Herodotuspensa (CE Grieks 2011 en 2016), waarin niet-Griekse volkeren en hun vertegenwoordigers de boventoon voerden.⁶ De concentratie op het thema tirannie leidt tot een onorthodoxe tekstkeuze, met bijvoorbeeld aandacht voor de geschiedenis van de Deinomeniden op Sicilië (7.153-156) en voor Cadmus van Kos, de enige tiran in de *Historiën* die uit rechtvaardigheid afstand doet van zijn macht (7.163-164). Een andere vernieuwing betreft de opname in het pensum van de geschiedenis van de polis Athene, die zich door toedoen van de steenrijke familie van de Alcmeoniden (onder andere besproken in 6.121-125) en met hulp van Sparta wist te ontdoen van haar tiran Hippias (5.55-56; 62-65), en zich als jonge democratie snel ontwikkelde tot een grote speler op het Mediterrane toneel (5.70-78). Het verteltempo en de informatiedichtheid van deze passages zijn hoog, Herodotus schakelt snel tussen generaties en families, en talrijke kleurrijke Grieken passeren de revue. Om deze fijnmazige vertellingen te ontrafelen zijn commentaren onontbeerlijk. Gelukkig zijn er recentelijk twee commentaren verschenen in de ‘Green Yellow’-serie van Cambridge, van de hand van Hornblower op boek 5 (2013) en van Hornblower en Pelling op boek 6 (2017). Daarnaast verscheen er in 2005 een omvangrijk – helaas nogal prijzig – historisch commentaar op boek 6 van Scott. Voor boek 7 zijn we aangewezen op oudere commentaren, al kunnen kenners van het Italiaans sinds kort terecht bij de historisch georiënteerde commentaar van Vannicelli en Corcella (2017). Verder vinden we uitgebreide geschiedkundige beschouwingen over verschillende onderwerpen die in dit pensum aan bod komen in deel 4 van de *Cambridge Ancient History* (Boardman *et al.* 1988). Beknopter, maar toch heel informatief is de bijdrage van Forsdyke aan

5 Zie ook Rijksbaron (2006).

6 In 2011 was het thema van het CE ‘contact en confrontatie met andere culturen’, met veel aandacht voor Croesus, Cyrus, de Scythen en de Perzische oorlogen, en in 2016 het ‘Perzisch koningshuis’, met vanzelfsprekend veel aandacht voor de Perzische koningen, al dan niet in confrontatie met anderen. Herodotus stond eerder op het menu in 1990, 1995, 2001, 2002 en 2005. Mijn observaties in dit *Signalement* zijn gebaseerd op een vergelijking met de eerdere pensa. Het thema van 2019 vertoont enige verwantschap en overlap met dat van 2001 (politieke praktijk en staatsvormen). Van Dolen stelde daarvoor indertijd (2000) een boekje samen met relevante passages uit zijn vertaling.

de eerder genoemde *Brill's Companion to Herodotus* uit 2002. Letterkundige interpretaties van bovengenoemde passages zijn schaarser. De Jong analyseert de vertelstructuur in de tweede helft van boek 5 in diezelfde *Brill's Companion* (2002), en van de hand van Irwin en Greenwood is een bundel verschenen met artikelen van wisselende kwaliteit over het vijfde boek van de *Historiën*, waarin de meeste episodes apart worden behandeld (2007).

Van belang is het besef dat Herodotus over het algemeen een negatief beeld schetst van elke vorm van alleenheerschappij, inclusief de tirannie. We zien dit wanneer we kijken naar andere bronnen uit de Oudheid. Zo oordeelt Thucydides een stuk gematigder over de tirannie van de Pisistratiden (zie Thucydides, 6.54-59), en ook over Periander, de tiran van Korinthe, zijn de meningen al in de Oudheid verdeeld. Herodotus schildert hem af als een misdadiger en beticht hem zelfs van necrofilie (3.50-52; 5.92), maar Aristoteles zou hem juist genoemd hebben in het rijtje van traditionele zeven wijzen (Diogenes Laërtius, 1.99).⁷ De tirannen lijken door toedoen van Herodotus in een net zo kwaad daglicht te zijn geplaatst als de sofisten door Socrates en Plato. Herodotus karakteriseert hen veelal op dezelfde manier. Ze zijn obsceen rijk, hebben geen respect voor de wet en zijn bereid zelfs hun eigen familieleden uit de weg te ruimen omwille van de macht. Hun handelen zonder morele scrupules heeft grote gevolgen voor de Griekse *poleis*. Zo raken de verhoudingen tussen Corcyra, Samos en Korinthe als gevolg van een familieruzie tussen Periander en zijn zoon langdurig verstoord (3.48-53), en ontmantelt Gelon hele gemeenschappen op Sicilië, waarbij hij hun minder bedeelde burgers als slaven verkoopt, al waren ze volgens Herodotus onschuldig (7.156). Een belangrijke passage, die merkwaardig genoeg ontbreekt in het pensum, is het debat over de beste constitutie tussen drie Perzische edelen aan de vooravond van de troonsbestijging van Darius (3.80). Otanes' tirade tegen de alleenheerschappij somt alle kenmerken op die Herodotus elders aan zijn tirannen toeschrijft. Een nuttig overzicht hiervan, inclusief tabel met verwijzingen, is te vinden in Lateiner (1989: 163-186).⁸

In het licht van Herodotus' bevooroordeelde houding baat het om kennis te nemen van historische studies over tirannen in het oude Griekenland. Lezenswaardig is het boek *Greek Tyranny* van Lewis (2009), die het traditionele, op Aristoteles gebaseerde beeld van de tirannie als intermediaire staatsvorm tussen oligarchie en democratie ontmantelt. Haar opvatting is dat Griekse steden

7 Het beeld van Periander is ook in de *Historiën* enigszins ambigu: hij speelt een opvallend positieve bijrol in het verhaal over Arion en de dolfijn (1.23-24) en wordt vermeld als *mediator* in een conflict tussen Mytilene en Athene (5.95.2). Kennelijk waren niet alle bronnen die Herodotus consulteerde even negatief over de Korinthische tiran.

8 Overigens zijn niet alle specialisten het eens met de opvatting dat Herodotus de Griekse tirannen middels generieke categorieën moraliserend afschildert. Zie hiervoor bijvoorbeeld Waters (1971). Voor een genuanceerde discussie van de karakterisering van de Griekse tirannen in de *Historiën* als geheel, zie Dewald (2003).

op allerlei momenten in de geschiedenis uit veelal praktische overwegingen kozen voor alleenheerschappij. Ook ontkracht zij de gedachte dat tirannieën kenmerkend zijn voor de archaische periode. We komen de staatsvorm net zo goed tegen in latere tijden. Een ander belangrijk artikel is van de hand van Anderson (2005), die de aanname weerlegt dat de Griekse tirannen per definitie wederrechtelijk de macht grepen ten koste van bestaande machthebbers, zoals latere Grieks bronnen willen doen geloven.⁹

3 Herodotus over de Atheense democratie

De behandeling van Athene in het pensum brengt automatisch ook aandacht voor de democratie met zich mee, en hier blijkt Herodotus' houding een stuk genuanceerder. Hij wijst op de gevaren van demagogie, bijvoorbeeld wanneer de tiran van Milete, Aristagoras, de Atheense volksvergadering overreedt om de Ionische opstand tegen de Perzen te steunen. Herodotus bestempelt de Atheense vloot die vervolgens gestuurd wordt, als 'begin van de ellende voor Grieken en Perzen' (5.97.3) omdat ze de aandacht van de Perzen vestigt op het Griekse vasteland.¹⁰ Verder erkent Herodotus dat machtige families een grote rol kunnen spelen in de democratie, zoals blijkt uit zijn beschrijving van de rol van de Alcmeoniden (5.70-73) en zijn vermelding van hun verre nazaat Pericles (6.131).¹¹

Tegelijkertijd ziet Herodotus de democratie als basis voor het Atheense succes, omdat de burgers door hun individuele vrijheid gestimuleerd worden tot grootse daden (5.78). Deze ideologische opvatting vindt tot op de dag van vandaag veel aanhang, maar aan de bloei van Athene lag in werkelijkheid een veel complexer samenspel van politieke, economische, demografische en sociaal-culturele factoren ten grondslag. Herodotus kon dat uiteraard met de kennis en methoden van zijn tijd niet bevroeden en oriënteerde zich in zijn oordeel op contemporaine, retorisch geformuleerde concepten. Over zijn houding ten opzichte van de democratie zijn interessante artikelen geschreven door Forsdyke (2001) en Fowler (2003), en het idee dat democratie en militair succes hand in hand gaan is vanuit allerlei perspectieven tegen het

9 Voor fundamentele studies over de Griekse tirannen kan men terecht bij Barceló (1993) en De Libero (1996). Voor recente studies over individuele tirannen die in het pensum aan bod komen, zie Lavelle (2005, over de tirannie in Athene) en Carty (2015, over Polycrates). Verdere verwijzingen naar relevante geschiedkundige artikelen en boeken zijn, ingedeeld per Griekse polis, te vinden aan het slot van Parkers bijdrage aan de *Cambridge Companion to Ancient Greece* (2007). In deze bijdrage gaat de auteur ook in op het ambigue beeld van de tirannen dat voortkomt uit discrepanties in het bronnenmateriaal.

10 Voor meer hierover zie de inleiding van Irwin en Greenwood (2007).

11 Lange tijd werd geloofd dat Herodotus' beeld van de Atheense democratie sterk gebaseerd was op een pro-Alcmeoniden bron. Deze opvatting is op goede gronden ter discussie gesteld door Thomas (1989: 238-282).

licht gehouden in een bundel samengesteld door Pritchard (2010). Voor meer informatie over de rol van encomiastische retorica in het vijfde-eeuwse Athene kunnen we terecht bij het lezenswaardige boek van Loraux (1981).¹² Van deze retorica vinden we ook elders sporen in het pensum, bijvoorbeeld wanneer de Atheense gezant tegenover Gelon een beroep doet op de vermeende autochthonie van de Atheners (7.161.3), een standaard element dat we steeds weer zien terugkeren in de antieke literatuur over de stad.

4 Oude bekenden uit Korinthe, Samos, Milete en Marathon

Naast de vele nieuwkomers vinden we in het pensum ook oude bekenden.¹³ Hieronder valt de geschiedenis van de Korinthische tirannen Cypselus en Periander, die in twee etappes verteld wordt. Eerder in de *Historiën* behandelt Herodotus het conflict tussen Periander en zijn zoon Lycophron (3.50-53). Aanleiding is de verdachte dood van Melissa, Perianders vrouw. Later in het werk lezen we de voorgeschiedenis van het conflict in de redevoering die Herodotus toeschrijft aan de Korinthiër Socles. Met meer dan duizend woorden is dit de langste toespraak in de *Historiën*. Zijn vertelling over de Korinthische tirannie weet de Spartanen ervan te weerhouden om Hippias opnieuw aan de macht te brengen in Athene. De contemporaine ironie van Socles' toespraak zal Herodotus' publiek niet zijn ontgaan, want juist Korinthe raakt in de loop van de vijfde eeuw herhaaldelijk in conflict met zijn steeds machtiger wordende democratische buurman. Over Socles' redevoering is in recente jaren veel geschreven. Gray (1996), Węcowski (1996), Johnson (2001), Barker (2009: 154-163) en Baragwanath (2012) houden ieder op hun eigen manier de vertelling van Socles tegen het licht van de situatie in de *Historiën* waarin de rede is ingebed en de politieke omstandigheden in het Griekenland van Herodotus' eigen tijd. Zij delen de conclusie dat Herodotus door Socles' redevoering de aandacht wil vestigen op de protreptische functie van zijn eigen vertellingen. Een ander aspect van de Korinthische verhalen betreft hun sterke verwantschap met standaardthema's uit de Griekse mythologie. Sourvinou-Inwood (1991) analyseert in dit verband de vertelling van Periander en Lyco-

12 Voorts bieden Carey (2000, Engelstalig) en Naerebout (2015, Nederlandstalig) handige inleidingen voor wie zich wil inlezen op de historische achtergronden van de Atheense democratie, die sterk verschilde van onze getrapte democratie. Daarnaast is het raadzaam kennis te nemen van het werk van Van Wees (2004), die diverse traditionele aannames over Griekse oorlogsvoering en politiek naar het rijk der fabelen verwijst.

13 Hieronder valt uiteraard ook het prooemium. Een behartigenswaardig artikel hierover is geschreven door Moles (1993), die ook het voorwoord van Thucydides bespreekt en ingaat op de relatie tussen geschiedenis en literatuur in de antieke geschiedschrijving. Herodotus' prooemium staat eveneens centraal in de waardevolle studie van Bakker (2002a), waarvan een Nederlandstalige versie verscheen in *Lampas* (2002b).

phron als een variant op een standaard *coming-of-age* verhaal dat we in diverse Griekse mythen terugvinden.

Een andere canonieke passage betreft het verhaal over de ring van de tiran van Samos Polycrates, die hij op advies van zijn Egyptische vriend en collega Amasis in zee gooit om te voorkomen dat de toorn van de goden hem treft. Een overtuigende analyse van deze passage komt van de hand van Van der Veen (1993, 1996), die haar gebruikt om te laten zien dat in Herodotus' geschiedwerk vaak juist relatief onbeduidende objecten of personages de aanzet geven tot grote historische gebeurtenissen.

Een derde oude bekende in het pensum betreft de ontmoeting tussen de tiran van Milete Aristagoras en koning Cleomenes van Sparta (5.49-51). Aristagoras slaagt er niet in om Cleomenes te overreden om de Ionische opstand te steunen, wat hem later wel lukt bij de Atheense volksvergadering (5.97.3, zie boven). Dit is een van de weinige passages in het pensum die etnografisch interessant is, omdat Herodotus de lange retorische toespraak van de Milesiër laat contrasteren met het lapidaire antwoord (één regel) van de Spartaan. Ook elders in de *Historiën* vinden we dergelijke 'laconische' woorden waarmee Herodotus de Spartanen kenschetst. In het debat met Gelon, bijvoorbeeld, verwerpt de Spartaanse gezant Suagros ('wild zwijn') in korte, krachtige bewoordingen Gelons voorstel om tot opperbevelhebber benoemd te worden van de Griekse alliantie tegen de Perzen (7.159).

Een ander interessant aspect van Aristagoras' redevoering in Sparta is zijn gebruik van een bronzen plaat waarop een wereldkaart is gegraveerd (5.49.1; 5), een middel dat aan Cleomenes niet besteed blijkt. Ook elders in zijn werk ageert Herodotus tegen het gebruik van kaarten (4.36.2). In plaats van een tweedimensionaal cartografisch perspectief van boven op de aarde prefereert hij het perspectief van degene die door het landschap reist (het zogeheten 'hodologische' perspectief) omdat dat een vollediger en eerlijker beeld geeft van de geografische realiteit. In dit licht bezien is het geen toeval dat Aristagoras' tendentieuze beschrijving van de weg die de Spartanen moeten afleggen naar Sousa om de Perzische koning te verslaan (5.49) wordt gevolgd door Herodotus' eigen, veel completere beschrijving van de route van de Ionische kust naar het hart van het Perzenrijk (5.52-54). Als verteller lijkt hij hier zijn personage Aristagoras te corrigeren, en impliciet waarschuwt hij hiermee voor demagogische retorie (want Athene gaat later van harte akkoord met Aristagoras' verzoek om militaire steun, 5.97). Deze passage en andere aspecten van geografische beschrijving in de *Historiën* zijn recentelijk bestudeerd in het inspirerende boek van Purves (2010) en in een bundel van Barker *et al.* (2016).

Tot slot is daar de welbekende vertelling van de slag bij Marathon (6.109-124). De mythevorming rondom deze slag is enorm en er is zelfs wel beweerd dat er bij Athens verlies nooit een 'westerse' beschaving zou zijn geweest. Historisch gezien is het echter heel wel mogelijk dat het hier slechts

een beperkte Perzische plundertocht langs de Attische kust betrof, die door de Atheners werd afgeweerd. De Perzen waren immers in deze periode heer en meester over de Egeïsche Zee. De Atheners hebben in ieder geval hun overwinning op allerlei manieren geadverteerd in tekst en beeld, en op het slagveld en in hun stad vereeuwigd met behulp van monumenten, die ertoe bij hebben bijgedragen dat Marathon in de recente geschiedenis ijkpunt is geworden van Griekse en ‘westerse’ identiteit. Voor recente literatuur over de receptie van de slag kan men terecht bij Jung (2006) en in de bundels van Bridges *et al.* (2007) en Carey en Edwards (2013). In *Lampas* verscheen in 2011 een artikel van Wijma over de Marathonreceptie vóór Herodotus.

Al met al biedt dit pensum een interessant mengsel van bekende en minder bekende passages rondom een staatsvorm die in de Oudheid gewoner was dan wij geneigd zijn te denken. De verschillende passages vragen extra aandacht vanwege hun hoge informatiedichtheid, hun rijkdom aan literaire motieven of de inzet van specifieke verteltechnieken. Bovenstaande greep uit de omvangrijke oogst aan publicaties over de *Historiën* biedt – samen met de actualiteit – ruimschoots aanknopingspunten voor een inspirerend examenjaar.

GLTC, Universiteit van Amsterdam
 Turfdragsterpad 9
 1012 XT Amsterdam
 m.p.debakker@uva.nl

Bibliografie

Vertalingen

- Damsté, O. 1968. *Hérodotos' Historiën*, Bussum.
- Dolen, H.L. van. 1995. *Herodotos. Het verslag van mijn onderzoek*, Nijmegen.
- Dolen, H.L. van. 2000. *De kleine Herodotos. Alleenheerschappij of democratie*, Amsterdam.
- Holland, T. 2013. *Herodotus. The Histories*, New York.
- Kassies, W. 2018. *Herodotus. Historiën*, Amsterdam.
- Koolschijn, G. 1987. *Herodotus. Zeer korte verhalen*, Baarn, Amsterdam.
- Koolschijn, G. 1998. *Herodotos. Veertig verhalen*, Amsterdam.
- Koolschijn, G. 2016. *Herodotos. Macht heeft vele minnaars. Vijftig verhalen*, Amsterdam.
- Strassler, R.B. (ed.). 2007. *The Landmark Herodotus. The Histories* (inleiding, vertaling, annotaties, appendices), New York.
- Waterfield, R. 1998. *Herodotus. The Histories*, Oxford.

Literatuur

- Allan, R.J. 2006. ‘Herodotus’ *Historiën* als sprekend leesboek. Herodotus tussen oraliteit en geletterdheid’, *Lampas* 39, 19-32.
- Anderson, G. 2005. ‘Before Turannoi Were Tyrants. Rethinking a chapter of early Greek history’, *Classical Antiquity* 24, 173-222.

- Bakker, E.J. 2002a. 'The Making of History. Herodotus' *Historiēs Apodexis*', in E.J. Bakker, I.J.F. de Jong en H. van Wees (eds), 3-32.
- Bakker, E.J. 2002b. 'Herodotus schrijft geschiedenis', *Lampas* 35, 183-198.
- Bakker, E.J., I.J.F. de Jong en H. van Wees (eds), 2002. *Brill's Companion to Herodotus*, Leiden, Boston, Keulen.
- Baragwanath, E. 2012. 'The Mythic Plupast in Herodotus', in J. Grethlein en C.B. Krebs (eds), *Time and Narrative in Ancient Historiography*, Cambridge, 35-56.
- Barceló, P. 1993. *Basileia, Monarchia, Tyrannis. Untersuchungen zu Entwicklung und Beurteilung von Alleinherrschaft im vorhellenistischen Griechenland*, Stuttgart.
- Barker, E.T.E. 2009. *Entering the Agōn. Dissent and authority in Homer, historiography and tragedy*, Oxford.
- Barker, E., S. Bouzarovski, C. Pelling en L. Isaksen (eds). 2016. *New Worlds from Old Texts. Revisiting ancient space and place*, Oxford.
- Boardman, J., N.G.L. Hammond, D.M. Lewis en M. Ostwald (eds). 1988². *The Cambridge Ancient History. Volume IV: Persia, Greece, and the Western Mediterranean c. 525 to 479 BC*, Cambridge.
- Bridges, E., E. Hall en P.J. Rhodes (eds). 2007. *Cultural Responses to the Persian Wars. Antiquity to the third millennium*, Oxford.
- Carey, C. 2000. *Democracy in Classical Athens*, Londen.
- Carey, C. en M. Edwards (eds). 2013. *Marathon – 2,500 Years. Proceedings of the Marathon Conference 2010*, Londen.
- Carty, A. 2015. *Polycrates, Tyrant of Samos. New light on Archaic Greece*. Historia Einzelschriften 236, Stuttgart.
- Dewald, C. 2003. 'Form and Content. The question of tyranny in Herodotus', in K.A. Morgan (ed.), *Popular Tyranny. Sovereignty and its discontents in ancient Greece*, Austin, 25-58.
- Dewald, C. en J. Marincola (eds). 2006. *The Cambridge Companion to Herodotus*, Cambridge.
- Emde Boas, E. van, A.R. Rijksbaron, L. Huitink en M.P. de Bakker. 2019. *Cambridge Grammar of Classical Greek*, Cambridge.
- Forsdyke, S. 2001. 'Athenian Democratic Ideology and Herodotus' "Histories"', *American Journal of Philology* 122, 329-358.
- Forsdyke, S. 2002. 'Greek History c. 525-480 BC', in E.J. Bakker, I.J.F. de Jong en H. van Wees (eds), 521-549.
- Foster, E.M. en D. Lateiner (eds). 2012. *Thucydides and Herodotus*, Oxford.
- Fowler, R. 2003. 'Herodotus and Athens', in P. Derow en R. Parker (eds), *Herodotus and His World*, Oxford, 305-318.
- Geus, K., E. Irwin en T. Poiss (eds). 2013. *Herodots Wege des Erzählens. Logos und Topos in den Historien*, Zivilisationen und Geschichte 22, Frankfurt.
- Gray, V. 1996. 'Herodotus and Images of Tyranny. The tyrants of Corinth', *American Journal of Philology* 117, 361-389.
- Gould, J. 1989. *Herodotus*, Londen.
- Hamel, D. 2012. *Reading Herodotus. A guided tour through the wild boars, dancing suitors, and crazy tyrants of the history*, Baltimore.
- Hornblower, S. (ed.). 2013. *Herodotus. Histories Book 5*, Cambridge.
- Hornblower, S. en C. Pelling (eds). 2017. *Herodotus. Histories Book 6*, Cambridge.
- Irwin, E. en E. Greenwood (eds). 2007. *Reading Herodotus. A study of the logoi in book 5 of Herodotus' Histories*, Cambridge.
- Johnson, D.M. 2001. 'Herodotus' Storytelling Speeches. Socles (5.92) and Leotychides (6.86)', *Classical Journal* 97, 1-26.
- Jong, I.J.F. de. 2002. 'Narrative Unity and Units', in E.J. Bakker, I.J.F. de Jong en H. van Wees (eds), 245-266.
- Jung, M. 2006. *Marathon und Plataiai. Zwei Perserschachten als 'lieux de mémoire' im antiken Griechenland*, Göttingen.
- Koning, H. 2010. 'In situ. De wereld van Herodotus: ancientopedia.com', *Lampas* 43, 290-291.

- Lateiner, D. 1989. *The Historical Method of Herodotus*, Toronto.
- Lavelle, B. 2005. *Fame, Money and Power. The rise of Peisistratos and 'Democratic' tyranny at Athens*, Ann Arbor.
- Lewis, S. 2009. *Greek Tyranny*, Exeter.
- Libero, L. de. 1996. *Die archaische Tyrannis*, Stuttgart.
- Loroux, N. 1981. *L'invention d'Athènes. Histoire de l'oraison funèbre dans la 'cité classique'*, Parijs. (In 1986 verschenen in het Engels: *The Invention of Athens. The funeral oration in the classical city*, Cambridge MA.)
- Marincola, J. 1997. *Authority and Tradition in Ancient Historiography*, Cambridge.
- Marincola, J. 2001. *Greek Historians*, Greece & Rome New Surveys in the Classics 31, Oxford.
- Marincola, J. (ed.). 2007. *A Companion to Greek and Roman Historiography* (twee delen), Malden MA.
- Moles, J. 1993. 'Truth and Untruth in Herodotus and Thucydides', in C. Gill en T.P. Wiseman (eds), *Lies and Fiction in the Ancient World*, Exeter, 88-121.
- Munson, R.V.M. (ed.). 2013a. *Herodotus. Volume 1. Herodotus and the narrative of the past*, Oxford.
- Munson, R.V.M. (ed.). 2013b. *Herodotus. Volume 2. Herodotus and the world*, Oxford.
- Naerebout, F.G. 2015. *Griekse democratie. Democratische politiek in het klassieke Athene*, Leiden. (herziene editie, oorspronkelijke uitgave Amsterdam, 2005)
- Parker, V. 2007. 'Tyrants and Lawgivers', in H.A. Shapiro (ed.), *The Cambridge Companion to Archaic Greece*, Cambridge, 13-39.
- Pritchard, D.M. (ed.). 2010. *War, Democracy and Culture in Classical Athens*, Cambridge.
- Purves, A.C. 2010. *Space and Time in Ancient Greek Narrative*, Cambridge.
- Rijksbaron, A.R. 1986. 'Taalkunde en de structuur van Herodotus' *Historiën*', *Lampas* 19, 220-230.
- Rijksbaron, A.R. 2006. *The Syntax and Semantics of the Verb in Classical Greek*, Chicago.
- Roberts, J.E.T. 2011. *Herodotus. A very short introduction*, Oxford.
- Scott, L. 2005. *Historical Commentary on Herodotus, Book 6*, Leiden, Boston.
- Slings, S.R. 2002. 'En de vrouw, die ziet hem weggaan. Orale strategieën in de taal van Herodotus', *Lampas* 35, 25-43.
- Sourvinou-Inwood, C. 1991. "'Myth" and History. On Herodotus 3.48 and 3.50-53', in C. Sourvinou-Inwood (ed.), *'Reading' Greek Culture*, Oxford, 244-284.
- Thomas, R. 1989. *Oral Tradition and Written Record in Classical Athens*, Cambridge.
- Vannicelli, P. en A. Corcella (eds). 2017. *Erodoto. Le storie. Volume 7, Libro 7. Serse e Leonida*, Milaan.
- Veen, J.E. van der. 1993. 'The Lord of the Ring. Narrative technique in Herodotus' criticism on Polycrates' ring', *Mnemosyne* 46, 433-457.
- Veen, J.E. van der. 1996. *The Significant and the Insignificant. Five studies in Herodotus' view of history*, Amsterdam.
- Waters, K.H. 1971. *Herodotos on Tyrants and Despots. A study in objectivity*, Historia Einzelschriften 15, Wiesbaden.
- Wees, H. van. 2004. *Greek Warfare. Myths and realities*, Londen.
- Wijma, S. 2011. 'De slag bij Marathon vóór Herodotus. Beeldvorming en geschiedschrijving in klassiek Athene', *Lampas* 44, 21-39.
- Will, W. 2015. *Herodot und Thukydides. Die Geburt der Geschichte*, München.

Auteursinstructies *Lampas. Tijdschrift voor classici*

1 Inzending kopij

Zend uw kopij per e-mail naar: lampas@verloren.nl

2 Omvang

Een artikel in *Lampas* bevat maximaal 7.500 woorden inclusief voetnoten en bibliografie.

3 Stijl en opmaak

Houd de opmaak zo eenvoudig mogelijk. Gebruik geen afkortingen. Een heldere structuur wordt op prijs gesteld (lieft met tussenkopjes).

4 Citaten van en verwijzingen naar Griekse en Latijnse teksten

Geef Griekse eigennamen in Latijnse vorm (Aeschylus, Thucydides). Vertaal Griekse en Latijnse citaten. Plaats vertalingen tussen enkelvoudige aanhalingstekens. Cursiveer Latijnse citaten. Zet langere citaten (meer dan 20 woorden) als bloktekst: ingesprongen en door witregels van de hoofdtekst gescheiden. Gebruik in verwijzingen alleen Arabische cijfers (1, 2, 3).

5 Citaten van en verwijzingen naar secundaire literatuur

Verwijs naar secundaire literatuur volgens het auteur (jaartal: pagina)-systeem. Bijvoorbeeld: 'Feeney (2007: 92-96) stelt dat ...'; 'vergelijk Slings (1997: 107 n. 17)'. Zet lange citaten (meer dan 20 woorden) als bloktekst (zie boven), korte citaten tussen enkele aanhalingstekens.

6 Bibliografie

De literatuurlijst bevat uitsluitend de in uw artikel genoemde auteurs. Geen afkortingen. Opmaak:

Artikel in bundel:

Slings, S.R. 1997. 'Figures of Speech and their Lookalikes. Two further exercises in the pragmatics of the Greek sentence', in E.J. Bakker (ed.), *Grammar as Interpretation. Greek literature in its linguistic context*, Amsterdam, 169-214.

Artikel in tijdschrift:

Hemelrijk, E.A. 2007. 'Local Empresses. Priestesses of the imperial cult in the cities of the Latin West', *Phoenix* 61, 318-349.

Boek:

Jong, I.J.F. de. 2001. *A Narratological Commentary on the Odyssey*, Cambridge.

7 Samenvatting, correspondentieadres en auteursinformatie

Bij uw artikel levert u (1) een Engelstalige samenvatting (maximaal 200 woorden), (2) uw correspondentieadres (post en e-mail) en (3) een beknopte biografie (functie, affiliatie, onderzoeksgebied en publicaties, maximaal 70 woorden).

8 Illustraties

De redactie stelt illustraties (met bijschriften en bronvermeldingen) op prijs. Deze worden geplaatst indien van voldoende grootte en kwaliteit; uitgangspunt is een resolutie van 300 dpi bij een formaat van 10x15 cm. Bij vragen kunt u contact opnemen met de redactiesecretaris.

	Van de redactie	177
REMCO REGTUIT	Odysseus en Polyphemus Meer dan een spannend verhaal	178
LOUIS SWINKELS	Extriti sint Een nieuwe lezing van het vervloekingstabelt van Bodegraven	197
GERT JAN VAN WIJNGAARDEN	Van Pausanias tot Schliemann Literaire en archeologische perspectieven van reizigers naar Mycene	218
DANIËL BARTELDI	Wat is er moeilijk aan woordenboekgebruik?	235
LENE TEN HAAF	Didactische bijdrage Cicero's <i>Pro Roscio Amerino</i> volgens de positionele lectuurmethode	256
MATHIEU DE BAKKER	Signalementen Herodotus over tirannen, plutocraten en demagogen Leestips rondom het examenpensum Herodotus 2019	275